

RAMİZ MUSTAFAYEVİN “NƏRİMAN NƏRİMANOV” ORATORİYASI

“Belə gözəl sənətlə məşğul olduğuma görə taleyimdən razıyam”.

Ramiz Mustafayev

Günay Əmirova,
fəlsəfə doktoru

E-mail: r-eva@rambler.ru

Görkəmli Azərbaycan bəstəkarı Ramiz Mustafayevin yaradıcılığında musiqili teatr janrları ilə yanaşı, oratoriyada xüsusi yer tutur. Bəstəkar xor musiqisinə geniş müraciət edib. Onun xor musiqisini yüksək səviyyədə mənimsəməsində Azərbaycan radio və televiziyasında çoxillik iş təcrübəsi böyük rol oynayıb. Özü bu haqda belə deyirdi: “Xor kollektivi 1936-cı ildə dahi Üzeyir Hacıbəyov tərəfindən yaradıldı. Azərbaycan bəstəkarlarının xor əsərlərinin ilk ifaçısı bu kollektiv olmuşdu. Vaxtaşırı bizim gözəl, oynaq, ürək oxşayan xalq mahnıları xorun ifasında səslənib. Gənc müğənnilər üçün bura bir laboratoriya, musiqi məktəbi, sınaq meydanıdır. Onlar öz qüvvələrini yoxlayır, oxuyur, öyrənir və sonra opera və musiqili komediya teatrlarına gedirdilər. Görkəmli məşhur müğənnilər SSRİ xalq artistləri F.Əhmədova, Z.Xanlarova, L.İmanov sənət aləminə gəlişlərini xalq kollektivində başlamışlar. Təkcə onlar deyil, xalqın sevdiyi, tanıdığı, hörmət bəslədiyi bir çox müğənnilər – xalq artisti Q.Məmmədov, əməkdar artistlər F.Mehdiyev, M.Əhmədov, Y.Səfərov, Q.Quliyeva, G.Əhmədova və başqaları, ayrı-ayrı zamanlarda bu xalq kollektivinin solisti olmuş, burada yetişib məşhur ifaçılar kimi tanınmışdılar” (1). Beləliklə, R.Mustafayevin də bir müddət xormeyster kimi fəaliyyəti xor sənətinə dərinəndə öyrənməsiylə nəticələndi.

Bəstəkar 5 opera, 4 operetta, 9 oratoriya, 5 kantata müəllifidir. 500-ə qədər mahnı və romans, simfonik poemalar, orkestr üçün süitlər, kiçikxəcmli xor və orkestr üçün əsərlər çoxillik yaradıcılığının məhsuludur.

R.Mustafayevin vokal-simfonik yaradıcılığına nəzər salarkən qeyd edə bilərik ki, onların hər biri Azərbaycan xor musiqisinə dəyərli töhfədir. 1967-ci ildə solist, qarışıq xor və orkestr üçün Rəsul Rzanın sözlərinə “Oktyabr” oratoriyasını yazmışdır. 1979-cu ildə Nəriman Həsənzadənin sözlərinə solistlər, qarışıq xor və simfonik orkestr üçün “Nəriman Nərimanov” oratoriyasını, 1981-ci ildə Nəbi Xəzrinin sözlərinə “Ana” oratoriyasını, 1982-ci ildə Rəfiq Zəkanın sözlərinə “Hüseyn Cavid” oratoriyasını yaratdı (2). Nəbi Xəzrinin sözlərinə 1983-cü ildə “Mənim müasirim”, 1985-ci ildə “İnam” oratoriyalarını bəstələdi. 1990-cı ildə “Nizami” (Rəfiq Zəka), 1992-ci ildə “Salatin” (Nəbi Xəzri) oratoriyaları ərsəyə gəldi (3). 2000-ci ildə isə Bəxtiyar

Vahabzadənin sözlərinə “Məhəmməd və Leyla” oratoriyasını yazdı. Onun kantata-oratoriya janrında yazdığı əsərlər arasında “Nəriman Nərimanov” oratoriyası diqqəti daha çox cəlb edir. Oratoriyanın premyerası 1980-ci ildə Azərbaycan Dövlət Televiziya və Radio Verilişləri Komitəsinin simfonik orkestri, xoru və solistləri ifasında səslənmişdir. 1986-cı ildə isə Azərbaycan Dövlət Filarmoniyasında Ramiz Mustafayevin 60 illiyi ilə əlaqədar Üzeyir Hacıbəyli adına Dövlət simfonik orkestri və xor kapellası ifasında təqdim olundu. Kapellanın rəhbəri E.Novruzov, dirijor F.Mustafayev; solistlər:

F.Mehdiyev, Ə.Haqverdiyev, G.Əhmədova, A.Məlikov, G.Quliyeva, Ə.Kərimov idi.

Oratoriya xalq şairi Nəriman Həsənzadənin eyniadlı poeması əsasında yazılıb. Adından da göründüyü kimi, roema Azərbaycanın görkəmli dövlət xadimi Nəriman Nərimanovun həyat və fəaliyyəti haqqındadır. Ramiz Mustafayev oratoriyasının müəyi dramaturgiyası əsərin əsas ideyası – dövlət xadiminin təzadlarla dolu bir dövrdə gərgin mübarizəsi, xalqımızın və gənc nəslin maarifləndirilməsi fikirləri üzərində qurulub. Bəstəkar seçdiyi mahnıları xüsusi ustalqla bir-birinə cəlbəməmiş bacarmış, əsərin ana xəttini çox dolğun və düzgün çatdırmağa müvəffəq olmuşdur. Oratoriyada sitat yoxdur, lakin musiqiyə qulaq asdıqca milli folklor üzərində təqdimat mövzunu göz önündə açıqlayır. Xüsusən də Nəriman Nərimanovun parlaq obrazı musiqi dili ilə canlandırılır.

"Nəriman Nərimanov" oratoriyası böyük simfonik orkestr, qarışıq xor və solistlər üçün yazılıb. Altı hissədən ibarət monumental xor əsəridir. Hər hissənin də müvafiq adı var. Birinci hissə "Nəriman", ikinci – "Məktub", üçüncü – "Vəba", dördüncü – "Hadi", beşinci – "Xatirə", altıncı hissə isə "Gənuya konfransı" adlanır.

Bütün hissələr tamamlanmış böyük səhnələrdir. Bir-birini əvəzləyərək vahid dramaturji əsas yaradır. Oratoriyanın musiqi materialı poetik mətnlə sıx əlaqəlidir və bir-birini tamamlayır. Məhz Nəriman Həsənzadə poeziyasının atmosferinə dərinə nüfuz edərək əsərin intonasiası, melodiyası, harmonik birləşmələr və musiqi dilinin əsasını qoyan bir çox amillər burada öz təcəssümünü tapmışdır. Oratoriyanın musiqi dili milli koloritə yaxındır və poetik mətnlə uzlaşır. Əsərdə xalqın hayqırtısı, fəryadı, naləsi, qələbə sevinci ön plana çəkilir. Burada iki əsas qəhrəman – xalq və Nəriman birlikdə və ayrı-ayrılıqda hər tərəfli göstərilmişdir. Oratoriyada rəqətiativ-deklamasiyalı başlanğıc üstünlük təşkil edir. Musiqi inkişafı fasiləsiz hərəkətli formaya bütövlük verir, təkrarlar quruluşu nizamlayır.

Xor və orkestr müşayiətinin bir-birinə "elastik" qarışması sanki birməfəsa axan musiqini yaradır. Melodiya, əsasən, xromatizm, terziya, kvarta, sekunda intervalından, bəzən də üçtonlardan (xüsusən VI hissədə) ibarət olur. Polifonik, imitasiyalı inkişafdan geniş istifadə olunur. Müşayiət bəzən sadə, mülayim, bəzən qatı, dussonanlarla zəngindir.

"Nəriman Nərimanov" oratoriyasında Ramiz Mustafayev xor yazı üslubunun mahir ustası olduğunu nümayiş etdirir. Parlaq xor biliklərinə malik bəstəkar səs palitrasının, rəngarəng polifonik inkişaf və xorun eda biləcəyi bütün imkanlardan məharətlə bəhrələna bilib.

"Nəriman Nərimanov" oratoriyası parlaq xor əsərlərindəndir. İlk ifası böyük müvəffəqiyyətlə keçmiş və bərasində mətbuatda geniş yazılmışdır. Tofiq Bakıxanov əsər haqqında belə deyir: "Ramiz Mustafayevin şair Nəriman Həsənzadənin eyniadlı poeması əsasında yazdığı oratoriya monumental gözəl əsərlərdən biridir. Bəstəkar oratoriyasında görkəmli dövlət xadimi Nəriman Nərimanovun obrazını bədii surətdə canlandırmışdır. R.Mustafayev müasir musiqi vasitələrindən məharətlə bəhrələnərək oratoriya musiqisinə xas gərgin, ziddiyyətli polifonik səhnələr yaradıb. Oratoriyanın ardıcıl hissələrini rəngarəng boyalarla işıqlandıran bəstəkar istər harmoniyanın, istərsə polifonik imkanlardan geniş və cəsarətlə istifadə edib.

R.Mustafayev musiqi obrazları ilə dinləyiciləri o dövərə aparıb vəziyyətləri inandırıcı verə bilməmişdir. "Nəriman Nərimanov" oratoriyası böyük həcmli monumental xor əsərləri içərisində mərhələ hesab oluna bilər" (4).

Oratoriyanın dramaturgiyası da bəstəkar tərəfindən çox məharətlə qurulub. Əsər həqiqətən də vahid və qeyri-adi məqsədyönlü inkişafı ilə heyətləndirir. "Nəriman Nərimanov" oratoriyası davamlı şəkildə dövlət radiosunda səslənir. 1987-ci ildə Bakıda əsərin klaviri çap olunmuşdur, bu da bir çox xor kollektivlərinin oratoriyanı öz repertuarlarına salması üçün çox əlverişlidir. ♦

Ədəbiyyat:

1. Ramiz Mustafayev. "Nəriman Nərimanov". Böyük Simfonik orkestr, xor və solistlər üçün oratoriya. Klavir. B., İşiq, 1987.
2. Qafarova Zəmfira Həsən qızı. "Ramiz Mustafayev". Bakı. Sada, 2009. 310 səh.

Резюме

Оратория "Нəриман Нəриманов" Рамиза Мустафаева написана в 1979 году на основе одноименного романа народного поэта Нəримана Гасанзаде для солистов, смешанного хора и симфонического оркестра. Оратория повествует о Государственном деятеле Нəримане Нəриманове. Музыкальный текст оратории крепко связан с поэтическим текстом. Является монументальным хоровым произведением, состоящим из 6 частей. Премьера оратории состоялась в 1980 году в исполнении симфонического оркестра и хора Азербайджанского Государственного Комитета Телевизионных и Радио Передач.

Ключевые слова: Рамиз Мустафаев, Нəриман Гасанзаде, оратория, Нəриман Нəриманов, хор.

Summary

"Nəriman Nərimanov" Oratorio has been written by Ramiz Mustafayev in 1979 for soloists, mixed choir and symphony orchestra on the basis of poem of Nəriman Həsənzadə who is people's poet of Azerbaijan. Oratory deals about statesman –Nəriman Nərimanov. Music material of oratorio is strictly related to poetic text. This is the monumental choir play consisting of 6 parts. Showpiece of oratorio was played by symphony orchestra and choir of Commission of State Television and Radio of Azerbaijan Republic in 1980.

Key words: Ramiz Mustafayev, Nəriman Həsənzadə, oratorio, Nəriman Nərimanov, choir.